Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 16 januari 2014*

”Begäran om förhandsavgörande — Civilrättsligt samarbete — Förordning (EG) nr 1346/2000 — Insolvensförfaranden — Återvinningstalan grundad på insolvens — Svarande med hemvist i ett tredjeland — Behörighet för domstolen i den medlemsstat där platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen finns”

I mål C-328/12,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Bundesgerichtshof (Tyskland) genom beslut av den 21 juni 2012, som inkom till domstolen den 11 juli 2012, i målet

Ralph Schmid, i egenskap av förvaltare för Aletta Zimmermanns konkursbo,

mot

Lilly Hertel,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Tizzano, domstolens vice ordförande K. Lenaerts, tillika tillförordnad domare på första avdelningen, samt domarna A. Borg Barthet, E. Levits och M. Berger (referent),

generaladvokat: E. Sharpston,

justitiesekreterare: handläggaren K. Malacek,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 10 april 2013,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Ralph Schmid, i egenskap av förvaltare för Aletta Zimmermanns konkursbo, genom G.S. Mohnfeld, Rechtsanwalt,

— Tysklands regering, genom T. Henze och J. Kemper, båda i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom W. Bogensberger och M. Wilderspin, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 10 september 2013 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: tyska.

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 3.1 i rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden (EGT L 160, s. 1) (nedan kallad förordningen).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Ralph Schmid, i egenskap av förvaltare för Aletta Zimmermann, och Lilly Hertel, bosatt i Schweiz, angående en återvinningstalan.

Tillämpliga bestämmelser

3 Skälen 2–4, 8, 12 och 14 i förordningen har följande lydelse:

”(2) För att den inre marknaden skall fungera väl krävs det att gränsöverskridande insolvensförfaranden fungerar effektivt och smidigt …

(3) Företagens verksamhet har i allt högre grad gränsöverskridande verkningar och regleras därför i allt större utsträckning av gemenskapsrätten. Eftersom sådana företags insolvens även påverkar den inre marknadens goda funktion behövs en gemenskapsrättsakt som ställer krav på samordning av de åtgärder som skall vidtas beträffande en insolvent gäldenärs tillgångar.

(4) För att den inre marknaden skall fungera väl måste det undvikas att parterna får motiv att överföra tillgångar från en medlemsstat till en annan eller att välja jurisdiktion för att få en förmånligare rättslig ställning (’forum shopping’).

…

(8) För att uppnå syftet att förbättra insolvensförfaranden och kunna handlägga insolvensärenden med gränsöverskridande inslag effektivare är det nödvändigt och lämpligt att bestämmelserna om behörighet, erkännande och tillämplig lag på detta område blir föremål för gemenskapslagstiftning som är bindande och direkt tillämplig i medlemsstaterna.

…

(12) Förordningen gör det möjligt att inleda huvudinsolvensförfaranden i den medlemsstat i vilken platsen där gäldenären har sina huvudsakliga intressen finns. Dessa förfaranden har allmän räckvidd och de avser att omfatta gäldenärens samtliga tillgångar. …

…

(14) Förordningen tillämpas endast på förfaranden när platsen där gäldenärens huvudsakliga intressen finns ligger i gemenskapen.”

4 Artikel 1.1 i förordningen har följande lydelse:

”Denna förordning skall tillämpas på kollektiva insolvensförfaranden som innebär att gäldenären helt eller delvis berövas rådigheten över sina tillgångar och att en förvaltare utses.”

5 Artikel 3 i förordningen har rubriken ”Internationell behörighet”. Artikel 3.1 föreskriver följande:

”Domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium platsen där gäldenärens huvudsakliga intressen finns, har behörighet att inleda ett insolvensförfarande. …”

6 Artikel 5.1 stadgar följande:

”Borgenärs eller tredje mans sakrättsliga skydd beträffande materiell eller immateriell, fast eller lös egendom – både särskilda tillgångar och en samling obestämda tillgångar som en helhet och som ändras vid olika tidpunkter – som tillhör gäldenären och som vid den tidpunkt när ett insolvensförfarande inleds finns i en annan medlemsstat, skall inte påverkas av att ett insolvensförfarande inleds i en annan medlemsstat.”

7 Artikel 6.1 i förordningen föreskriver följande:

”Att ett insolvensförfarande inleds påverkar inte en borgenärs rätt att kvitta en fordran mot en fordran som gäldenären har mot honom, om sådan kvittning är tillåten enligt det lands lag, som är tillämplig på den insolvente gäldenärens fordran.”

8 Artikel 14 i förordningen har följande lydelse:

”Giltigheten av en åtgärd varigenom gäldenären, efter det att ett insolvensförfarande har inletts, mot vederlag disponerar över

— fast egendom eller

— ett skepp eller ett luftfartyg som är föremål för offentlig registrering eller

— värdepapper vars bestånd enligt lag är beroende av registrering

skall bestämmas av lagen i den stat inom vars territorium den fasta egendomen är belägen eller under vars överinseende registret förs.”

9 Artikel 25.1 i förordningen stadgar följande:

”Beslut som rör ett insolvensförfarandes genomförande och slutförande, samt ackord, och som fattats av en domstol, vars beslut om att inleda förfarandet erkänns i enlighet med artikel 16, skall erkännas utan krav på ytterligare formaliteter. Sådana beslut skall verkställas i enlighet med artiklarna 31–51, med undantag för artikel 34.2, i Brysselkonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, ändrad genom konventionerna om tillträde till den konventionen.

Första stycket skall även gälla beslut som är direkt hänförliga till insolvensförfarandet och har nära samband härmed, även om de fattats av en annan domstol.

…”

10 Enligt artikel 44.3 a i förordningen är denna inte tillämplig ”i en medlemsstat i den utsträckning den är oförenlig med förpliktelser som uppstår i samband med konkurs och som härrör från en konvention som medlemsstaten före ikraftträdande av denna förordning har slutit med ett eller flera tredje länder”.

11 Bilaga A till förordningen innehåller en förteckning över de insolvensförfaranden som avses i artikel 1.1 i förordningen.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

12 Ralph Schmid är förvaltare i det insolvensförfarande som den 4 maj 2007 inleddes i Tyskland mot gäldenären. Svaranden, Lilly Hertel, är bosatt i Schweiz. Ralph Schmid har väckt återvinningstalan mot Lilly Hertel vid tysk domstol och yrkat att svaranden ska återbära 8 015,08 euro exklusive ränta till konkursboet. Den talan avvisades i första och andra instans med motiveringen att tysk domstol saknar internationell behörighet att pröva målet. Ralph Schmid har överklagat till Bundesgerichtshof.

13 Bundesgerichtshof har påpekat att det nationella målet omfattas av det materiella tillämpningsområdet för artikel 3.1 i förordningen. Den har därvid hänvisat till dom av den 12 februari 2009 i mål C-339/07, Seagon (REG 2009, s. I-767) och erinrat om att domstolen där slog fast att domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium ett insolvensförfarande har inletts är behöriga att pröva talan om återvinning mot en svarande som har sitt säte i en annan medlemsstat.

14 Däremot har det ännu inte klarlagts huruvida artikel 3.1 i förordning nr 1346/2000 även gäller när ett insolvensförfarande har inletts i en medlemsstat men svaranden i en återvinningstalan inte har sin hemvist eller sitt säte i en medlemsstat utan i ett tredjeland.

15 Enligt Bundesgerichtshof räcker det, enligt lydelsen av artikel 3.1 i förordningen, att platsen där en gäldenärs huvudsakliga intressen finns befinner sig i en medlemsstat för att den bestämmelsen ska vara tillämplig. Förordningen är dock tillämplig enbart om det föreligger en anknytning till ett annat land, och det framgår inte tydligt om denna ska hänföra sig till en annan medlemsstat eller till ett tredjeland.

16 Under dessa omständigheter beslutade Bundesgerichtshof att förklara målet vilande och att ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

”Är domstolarna i en medlemsstat, inom vars territorium det har inletts ett insolvensförfarande mot en gäldenär, behöriga att pröva en återvinningstalan som grundas på gäldenärens insolvens mot en svarande som inte har sin hemvist eller sitt säte i en medlemsstat?”

Prövning av tolkningsfrågan

17 Den nationella domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 3.1 i förordningen ska tolkas så, att domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium insolvensförfarandet har inletts har behörighet att pröva en återvinningstalan som grundas på gäldenärens insolvens och riktas mot en svarande som inte har hemvist i en medlemsstat.

18 För att besvara den frågan vill domstolen först erinra om att artikel 3.1 i förordningen endast stadgar att domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium platsen där gäldenärens huvudsakliga intressen finns har behörighet att inleda ett insolvensförfarande. I det aktuella nationella målet finns gäldenärens huvudsakliga intressen i Tyskland.

19 Det ska dock först avgöras – när den enda anknytningen till ett annat land avser förhållandet mellan en medlemsstat och ett tredjeland – om insolvensförfarandet omfattas av behörigheten för domstolarna i den medlemsstaten enligt artikel 3.1 i förordning eller om denna fråga om internationell behörighet i stället ska avgöras enligt den medlemsstatens nationella rätt.

20 Frågan uppkommer då huruvida förordningen i alla händelser bara kan tillämpas om det föreligger en anknytning till ett annat land i den meningen att fall med anknytning till två eller fler medlemsstater inte omfattas av förordningens tillämpningsområde. Domstolen noterar att något sådant allmänt, absolut villkor inte framgår av lydelsen av bestämmelserna i förordningen.

21 Som generaladvokaten har erinrat om i punkt 25 i sitt förslag till avgörande, begränsar varken artikel 1 i förordningen, med rubriken ”Tillämpningsområde”, eller bilaga A till förordningen, som innehåller en förteckning över de insolvensförfaranden som avses i artikel 1, tillämpningen av förordningen till förfaranden som har anknytning till ett annat land i den mening som avses i föregående punkt. Detsamma gäller skäl 14 i förordningen, enligt vilket tillämpning av förordningen är utesluten endast när platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen ligger utanför Europeiska unionen.

22 Flera av bestämmelserna i förordningen kan förvisso bara tillämpas om det föreligger anknytningsmoment till minst två medlemsstaters territorier eller rättsordningar, såsom artikel 5.1 – som innehåller en bestämmelse om tredje mans sakrättsliga skydd beträffande egendom som tillhör gäldenären och som vid den tidpunkt när ett insolvensförfarande inleds finns i ”en annan medlemsstat” – eller bestämmelserna i kapitel III, om ”sekundära insolvensförfaranden”, som enbart avser sekundära förfaranden som inleds i andra medlemsstater.

23 Samtidigt finns det andra bestämmelser i förordningen, som artiklarna 6 och 14, som inte innehåller några sådana uttryckliga begränsningar. Vidare föreskriver artikel 44.3 a att förordningen inte är tillämplig i en medlemsstat i den utsträckning den är oförenlig med förpliktelser som uppstår i samband med konkurs och som härrör från en konvention som medlemsstaten före ikraftträdandet av förordningen slutit med ett eller flera tredjeländer. Den bestämmelsen skulle i princip vara överflödig om förordningen inte var tillämplig i förhållandena mellan en medlemsstat och ett tredjeland.

24 Vad i detta sammanhang gäller de bestämmelser i förordningen som inte uttryckligen föreskriver ett utländskt anknytningsmoment som inbegriper minst två medlemsstater, konstaterar domstolen att syftena med förordningen – vilka framgår bland annat av skälen i rättsakten – inte heller talar för en strikt tolkning av förordningens tillämpningsområde vilken fordrar ett sådant moment.

25 Även om det framgår av skälen 2–4 i förordningen att syftet med förordningen bland annat är att säkerställa ”att den inre marknaden [fungerar] väl”, anges det samtidigt i skäl 4 att detta förutsätter att ”det [måste] undvikas att parterna får motiv att överföra tillgångar från en medlemsstat till en annan eller att välja jurisdiktion för att få en förmånligare rättslig ställning (’forum shopping’)”. I skäl 8 i förordningen framhålls syftet att ”förbättra insolvensförfaranden och [att] kunna handlägga insolvensärenden med gränsöverskridande inslag effektivare”, och i skäl 12 anges att insolvensförfaranden som omfattas av förordningens tillämpningsområden ”har allmän räckvidd och … avser att omfatta gäldenärens samtliga tillgångar”. Dessa sistnämnda syften kan inbegripa inte bara förhållandena mellan medlemsstaterna utan – sett till deras art och till bestämmelsernas lydelse – varje gränsöverskridande situation.

26 Slutligen följer det inte heller av de specifika syftena med artikel 3.1 i förordningen att förordningens tillämpningsområde ska begränsas till enbart situationer som inbegriper minst två medlemsstater.

27 Den bestämmelsen reglerar endast internationell behörighet: ”Domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium platsen där gäldenärens huvudsakliga intressen finns, har behörighet att inleda ett insolvensförfarande.” Sett mot bakgrund av skäl 8 i förordningen syftar alltså artikel 3.1 till att främja förutsebarheten och därmed rättssäkerheten vad gäller domstols behörighet på konkursområdet.

28 Domstolen har tidigare slagit fast att när det gäller att fastställa vilken domstol som är behörig att inleda ett insolvensförfarande, ska platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen fastställas vid den tidpunkt då begäran om inledande av ett insolvensförfarande lämnas in (se dom av den 17 januari 2006 i mål C-1/04, Staubitz-Schreiber, REG 2006, s. I-701, punkt 29). Som generaladvokaten påpekat i punkt 29 i sitt förslag till avgörande, är det i ett så tidigt skede kanske inte känt huruvida det föreligger anknytning till ett annat land. Fastställandet av vilken domstol som är behörig kan emellertid inte skjutas upp tills det är känt vilka olika platser förfarandet har anknytning till utöver platsen för

gäldenärens huvudsakliga intressen, exempelvis hemvisten för en potentiell svarande i en accessorisk talan. Att invänta fullständig information skulle motverka syftet att förbättra och effektivisera insolvensförfaranden med gränsöverskridande verkningar.

29 Ett utländskt anknytningsmoment som inbegriper en annan medlemsstat kan följaktligen inte vara ett generellt villkor för att artikel 3.1 i förordningen ska vara tillämplig.

30 Vad härvid gäller den specifika frågan huruvida domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium insolvensförfarandet har inletts har behörighet att pröva en återvinningstalan som grundas på gäldenärens insolvens och riktas mot en svarande som inte har hemvist i en medlemsstat, erinrar domstolen om att den i punkt 21 i sin dom i det ovannämnda målet Seagon slog fast att artikel 3.1 i förordningen ska tolkas så, att domstolarna i den medlemsstat som är behörig att inleda ett insolvensförfarande även har internationell behörighet att pröva talan som direkt kan härledas från detta förfarande och står i nära samband med detta.

31 I punkt 25 i den domen fann domstolen även att domstolarna i den medlemsstaten följaktligen är behöriga att pröva en återvinningstalan som grundas på gäldenärens insolvens och riktas mot en svarande som har sitt säte i en annan medlemsstat.

32 Enbart den omständigheten att domstolen i den domen begränsade sig till att konstatera att den domstol där förfarandet inleddes var behörig att pröva talan mot svarande med hemvist i en annan medlemsstat kan dock inte leda till slutsatsen att sådan behörighet är utesluten på förhand när den berörda svaranden har hemvist i ett tredjeland. Domstolen hade inte anledning att avgöra den frågan. I det ovannämnda målet Seagon hade svaranden hemvist i en medlemsstat.

33 Det ska vidare konstateras att syftena med artikel 3.1 i förordningen – nämligen, som det erinrats om i punkt 27 ovan, att främja förutsebarheten vad gäller domstols behörighet på konkursområdet och därmed rättssäkerheten – talar för den tolkningen att denna bestämmelse även grundar behörighet att pröva en återvinningstalan som grundas på gäldenärens insolvens och som riktar sig mot en svarande som har hemvist i ett tredjeland. En harmonisering inom unionen av bestämmelserna om domstols behörighet vid återvinningstalan grundad på insolvens bidrar till att dessa syften kan uppnås, oberoende av om svaranden har hemvist i en medlemsstat eller i ett tredjeland.

34 Den slutsatsen påverkas inte av att, såsom den tyska regeringen betonade vid förhandlingen, en sådan återvinningstalan väcks vid en domstol med säte i en annan stat än den där svaranden har hemvist.

35 Kriteriet enligt förordningen för att fastställa vilken domstol som är behörig att pröva en sådan talan – det vill säga var platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen finns – kan normalt förutses av svaranden, som därmed kan ta hänsyn till detta vid den tidpunkt då denne deltar i en rättshandling som kan komma att återgå i samband med ett insolvensförfarande. Under dessa omständigheter väger målet om förutsebarhet vad gäller domstols behörighet på konkursområdet och därmed rättssäkerhet, som framgår av skäl 8 i förordningen, samt i förekommande fall målet att undvika att parterna får motiv att överföra tillgångar från en medlemsstat till en annan eller att välja jurisdiktion för att få en förmånligare rättslig ställning, som nämns i skäl 4 i förordningen, tyngre än strävan att förhindra att svaranden ska behöva stämmas in vid utländsk domstol.

36 Domstolen kan inte heller godta argumentet att domstolarna i ett tredjeland på intet sätt är skyldiga att erkänna eller verkställa en dom som meddelas av en behörig domstol inom unionen eller, annorlunda uttryckt, att tillämpningen av artikel 3.1 i förordningen, om svaranden har hemvist i ett tredjeland, saknar ändamålsenlig verkan.

37 Som generaladvokaten har understrukit i punkterna 36 och 38 i sitt förslag till avgörande, hindras inte tillämpningen av behörighetsregeln i artikel 3.1 i förordningen av att förordningens bestämmelser om erkännande och verkställighet av avgöranden meddelade av den domstol vid vilken

insolvensförfarandet inletts inte kan binda tredjeländer. Även om det i ett konkret fall inte är möjligt att grunda sig på förordningen i sig vad gäller erkännande och verkställighet av domar, är det dessutom ibland möjligt att få en dom från den behöriga domstolen erkänd och verkställd med stöd av en bilateral konvention.

38 Det ska tilläggas att även om en sådan dom, meddelad av en domstol i den stat där svaranden har hemvist, inte kan erkännas och verkställas på grundval av en bilateral konvention, kan den erkännas och verkställas av övriga medlemsstater med stöd av artikel 25 i förordningen, bland annat när en del av svarandens tillgångar befinner sig i en av dessa stater.

39 Av vad som anförts följer att den första frågan ska besvaras på följande sätt. Artikel 3.1 i förordningen ska tolkas så, att domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium insolvensförfarandet har inletts har behörighet att pröva en återvinningstalan som grundas på gäldenärens insolvens och riktas mot en svarande som inte har hemvist i en medlemsstat.

Rättegångskostnader

40 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Artikel 3.1 i rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden ska tolkas så, att domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium insolvensförfarandet har inletts har behörighet att pröva en återvinningstalan som grundas på gäldenärens insolvens och riktas mot en svarande som inte har hemvist i en medlemsstat.

Underskrifter